

समस्याको पहिचान

यस कीराले जुनारका फल छेड्ने याम भदौ महिनामा बाफिलो वातावरण हुने भएकोले फलमा यस कीराले पारेको प्वाल वरपर दुसी तथा अन्य जीवाणुहरूको संक्रमण भई त्यो ठाउँ गोलाकार तरिकाले कुहिएँ गएको देखिन्छ (चित्र ४) । यी सुँडे मोथ-पुतलीहरूको संख्या बगैँचामा धेरै भए रुखमुनि कुहिएँका फलहरू यत्रतत्र देखिन्छन् । सुँडे मोथ-पुतलीको वयस्क पोथीले बगैँचाको किनारमा उम्रेका जंगली आहार वनस्पतिका पातहरूमा अण्डा पारिदिन्छ । सो अण्डाहरूबाट तीन दिन पछि पहिलो अवस्थाका लाभेहरू निस्कन्छन् । पाँचवटा लाभेको अवस्था रहने यस कीराको जम्मा लाभे अवस्था दुई देखि तीन हप्ता अवधिको हुन्छ । जंगली वा वैकल्पिक आहार वनस्पतिहरूमा लाभे अवस्था पुरा हुन्छ । लाभे र वयस्कको खानाको स्रोत नै फरक पर्ने भएकोले पनि यस कीराको नियन्त्रण चुनौतिपूर्ण छ ।

समस्याको पृष्ठभूमि

सुँडे मोथ-पुतलीको भाले र पोथी वयस्क (चित्र ३) मा हल्का फरक पाइन्छ । भाले वयस्क मोथ-पुतलीहरूको अधिलिटरका एक जोडी पखेटाहरू हल्का खैरो रङ्गका हुन्छन् भने पोथी वयस्कका गाढा खैरो पखेटाहरू हुन्छन् । तर दुबै वयस्कका पछिलिटरका जोडी पखेटाहरू सुन्तले रङ्गका, पखेटाको बाहिरी किनारमा कालो धब्बा हुन्छ भने भित्री किनारामा अर्धविराम आकारका एक एक वटा काला धब्बा हुन्छन् । वयस्क सुँडे मोथ-पुतलीहरूको खाने मुख कुँडुलो पारिराखेको लामो दरिलो सुँड आकारको हुन्छ र सुँडको अधिल्लो भागमा तल माथि रहेका मसिना करोटहरूको मदतले फलमा प्वाल पारी रस चुस्ने गर्दछन् । यी कीराहरूले रातको समयमा (विशेषगरी साँझदेखि आधा रातसम्म) फल चुसेर खाने गर्दछन् ।

व्यवस्थापन

- हिउँदे सुषुप्ति पछि जागेका अचल अवस्थाबाट वयस्क बन्ने भएकाले सोही समयदेखि वयस्कको नियमित अनुगमन र नियन्त्रण जरुरी हुन्छ । वयस्क सुँडे मोथ-पुतलीका भाले पोथी दुबैलाई फलफूलको चारोयुक्त पासोमा बल्झाई अनुगमन तथा नियन्त्रण गर्न सकिन्छ । केरा, भुईँकटहर आदि यस कीरालाई असाध्य मन पर्ने फलफूलहरू हुन् ।
- राम्ररी पाकेको केरा वा अन्य फलफूलको टुक्राहरूलाई एक लिटर पानीमा १०० ग्राम गुँड वा सख्खर र १० एम.एल. मालाथियन ५० ई.सी.को घोलमा राखी जमिनको सतहबाट करिब ६०-१०० से.मि. को उचाइमा बाटा आकारको भाँडामा राख्दा यसमा सुँडे मोथ-पुतलीहरू आकर्षित हुन्छन् र विषाक्त चारो खाई मर्दछन् ।
- साँझको समयमा यी पुतली सक्रिय हुने हुँदा बगैँचामा चर्को प्रकाशको व्यवस्था गर्दा यी कीराको क्रियाकलाप घट्छ वा निश्क्रिय हुन्छ ।
- बगैँचामा धुवाँ लगाउँदा पनि यस कीराले फल नचुसेको पाइएको छ । सुकेका पात पतिङ्गर र हरियो स्याउलाहरू मिसाएर बाल्दा बढी धुवाँ आउँछ । धुवाँले जुनार फलबाट निस्कने बासनालाई दबाई दिन्छ र सुँडे मोथ-पुतलीहरूले जुनार फल पहिचान गर्न सक्दैनन् । साथै, धुवाँले यी कीराहरूलाई धपाउने काम पनि गर्दछ ।
- खरानी, टिमुरको पात वा गोडा, तितेपाती, हात्तीवार, केतुकी, बविस (माछा मानेँ झार), धतुरोको पात, असुरो, आदि जस्ता तितो, टरौँ, पिरो हुने वनस्पतिहरूलाई टुक्रा पारी गहुँतमा एक महिनासम्म ड्रममा कुहाएर घरेलु विषादी तयार गर्न सकिन्छ । तयारी घरेलु विषादीलाई राम्ररी छानेर १ भागमा ४-५ भाग पानी मिसाई पुरै बोट भिजेगरी ७-१० दिनको फरकमा स्प्रे गर्दा यो कीराको क्षति कम हुन्छ ।
- झरेका फलहरू हावा बन्द हुनेगरी प्लाष्टिकका थैलामा बाँधेर कुहाइदिने ।
- क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल १८.५% एससी कीटनाशक विषादी प्रति १० लिटर पानीमा ३ एमएलका दरले मिसाई स्प्रे गर्ने ।

सन्दर्भ सूची

- चिलवाल, काशिनाथ, बज्राचार्य अजयश्रीरत्न, अधिकारी, देवराज, जोशी, समुन्द्रलाल. (२०८०). सुन्तलाजात फलफूलको फल छेड्ने र चुस्ने सुँडे मोथ-पुतली
- Clarke, D. (2014, May 21). Common fruit-piercing moth (Eudocima phalonia). iNaturalist. <https://www.inaturalist.org/taxa/211068-Eudocima-phalonia>.
- Fay, H.A.C. and Halpapp, K.H. (1995). Reducing fruit piercing moth damage in orchards with illumination barriers. Workshop on Fruit Piercing Moths, Brisbane, 16-21 Jan. CSIRO Div. of Entomology/ACIAR: 25-26
- Leong, S.C.T. and Kueh, R.J.H. (2011). Seasonal abundance and suppression of fruit-piercing moth Eudocima phalonia (L.) in a citrus orchard in Sarawak. Scientific World Journal 11: 2330-2338.
- Reddy, G.V.P., Cruz, Z.T. and Muniappan, R. (2007). Attraction of fruit-piercing moth Eudocima phalonia (Lepidoptera: Noctuidae). Crop Protection 26: 664-667.

Scientific name: Eudocima phalonia

विषादीको प्रयोग गर्दा नाक, मुख, आँखा, कानका साथै पुरै शरीरको छाला छोपिने गरी सुरक्षित पहिरन लगाउनु पर्दछ । विषादीको लेवल राम्रोसँग अध्ययन गरी प्रयोग गर्ने मात्रा, पटक र प्रयोग पछि बाली टिप्ने समय राम्रोसँग ख्याल गर्नु पर्दछ । विषादी चर्को घाम वा हावा लागेको समयमा छर्कन हुँदैन ।

चित्र १. सुँडे पुतलीको लाभे

चित्र २. सुँडे पुतलीको प्युपा

चित्र ३. वयस्क पोथी सुँडे पुतली कीरा

चित्र ४. सुँडे पुतली कीराले फलमा गरेको क्षति

तयारकर्ता

श्री महेश तिमिलिसना, बाली संरक्षण अधिकृत, केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला, हरिहरभवन, ललितपुर

सम्पादक

डा. हिराकाजी मानन्धर
एनपिडिए, काठमाण्डौ
डा. रेशमबहादुर थापा
कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालय, रामपुर, चितवन

प्रकाशक

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
कृषि विभाग
हरिहरभवन, ललितपुर
फोन: +९७७-१-५४२९३२३/५४२९६४८
Email: doa.agri2014@gmail.com, ppd.daa2020@gmail.com
Website: www.doanepal.gov.np